

כתוב לגבי אדם שהרג את חברו: "או באיבה הכהו בידו וימת מות יומת המכה רצח הוא וגו'". וכך אנו דורשים מכפילות הלשון "מות יומת":

אינ לי — אלא שצריך להרגו בסוג המיתה הכתובה בו, דהיינו — בסייף.

מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו, כגון שהיה המכה בורח בספינה, שאתה רשאי להמיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו, ותהא רשאי לזרוק בו חץ להמיתו?

תלמוד לומר "מות יומת" — מכל מקום.

כתוב לגבי עיר הנדחת: "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב". וכך אנו דורשים מכפילות הלשון:

אינ לי — אלא להמיתן בהכאה הכתובה בהן, בסייף.

מנין שאם אי אתה יכול להמיתן בהכאה הכתובה בהן, שאתה רשאי להכותן בכל הכאה שאתה יכול?

תלמוד לומר "הכה תכה" — מכל מקום.

כתוב לגבי משכון: "כי תשה ברעך משאת מאומה וגו' השב תשיב לו את העבוט כבא השמש וגו'". והיינו, שהנוטל מחבירו בגד כמשכון כנגד הלואה שנתן לו, צריך להשיבו לו בערב, כדי שיוכל לישון בו.

שחייב בה, שהרי יש בה צער בעלי חיים וחסרון כיס, ולא היינו יודעים שחייב אף בטעינה! לכן נכתבו שני המקראות.

ומקשינן: למה לי למכתב הני תרתי, פריקה וטעינה, ולמה לי למכתב גם אבידה? די היה לנו לכתוב אחד מהם, ואנו נדע על הכלל, שהרי כולם — אזהרות על ממון ישראל הם!

ומבאר הגמרא: כולם צריכי להכתב.

משום דאי כתב רחמנא רק את הני תרתי, פריקה וטעינה, היינו סוברים שדווקא בזה חייבה תורה, משום דצערא דמרה, צער הבעלים, העומד שם, ואינו יכול לפרוק או לטעון — איתא, וגם צערא דידה איתא [ויש גם צער לבהמה].

אבל אבידה, דצערא דמרה אמנם איתא, אבל, וצערא דידה ליתא — אימא לא יהא חייב! לכן כתב התורה דין השבת אבידה.

ואי אשמעינן רק דין השבת אבידה, היינו סוברים שדווקא בזה חייב, משום דליתא למרה בהרה [שאינ בעליה שם, ואינו יכול לעסוק בהשבתה].

ב-לא-אבל הני תרתי, פריקה וטעינה, דאיתא למרה בהרה, כפי שכתוב בפסוק: "הקם תקים עמו", שחייב דווקא אם בעליו עמו, אימא שלא יהא חייב, ואם הבעלים אינם יכולים לעשות זאת לבדם, ישכרו פועלים לפרוק ולטעון!

לכן צריכא לכתוב את שני הדברים.

תלמוד לומר "חבל תחבל" — מכל מקום⁽³⁴⁶⁾.

ותמהינן: והני תרי קראי [ושני מקראות אלון], "השב תשיב" ו"חבל תחבל" — למה לי? הרי שני המקראות מדברים באותו ענין!

ומבאר הגמרא: חד, אחד ממקראות אלו, דהיינו "השב תשיב לו את העבוט כבא השמש", מדבר לענין כסות שניתן למשכנה רק ביום, דהיינו כסות שמשמשין בה רק בלילה, שצריך להשיבה עם ערב לבעליה. וחד, המקרא של "חבל תחבל", בא ללמד על כסות שניתן למשכנה רק בלילה, לפי שמשמשין בה רק ביום, שצריך המלוה להשיבה ביום. והיינו דכתיב "עד בא השמש תשיבו לו", שעד בא השמש תהא ביד הלווה, ובבא השמש תיטלנו⁽³⁴⁷⁾.

ומהכפילות שנאמרה בענין צדקה: "כי יהיה כך אביון וגו' לא תאמץ את לבבך וגו' פתח תפתח את ירך לו וגו'", אנו דורשים כך:

אין לי שאתה מצווה לתת צדקה — אלא

וכך אנו דורשים מכפילות הלשון: אין לי שחייב להשיב, אלא שמשכנו ברשות בית דין. שהרי על מקרה כזה דבר הכתוב, שהרי כתוב לפני המקרא של "השב תשיב": "בחוק תעמוד והאיש וגו' יוציא אליך את העבוט החוצה", ואמרינן לקמן: "בשליח בית דין הכתוב מדבר". והיינו, שהמלוה תבע את הלוה לדין על שלא השיב את הלוואתו, ושלחו בית דין את שלוחם לתפוס את מטלטליו של הלוה.

אבל אם משכנו שלא ברשות בית דין, אלא המלוה נכנס בעצמו לבית הלוה ליטול משכון — מנין שצריך השבה בערב?

תלמוד לומר "השב תשיב" — מכל מקום⁽³⁴⁵⁾.

וכן מה שכתוב בספר דברים בענין משכון: "אם חבל תחבל שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו", אנו דורשים כך: אין לי אלא שמשכנו ברשות. משכנו שלא ברשות מנין?

את המשכון בערב, הרי שקונה אף באופן כזה! ובעצם דברי הגמרא, שצריך ריבוי לחיוב השבת משכון בשמשכנו שלא ברשות, עיין בריטב"א ובשטמ"ק שכתבו כמה פירושים בזה.

346. ורש"י על החומש כתב: "חבול תחבול. כפל לך בחבלה, עד כמה פעמים. אמר הקב"ה: כמה אתה חייב לי, והרי נפשך עולה אצלי כל אמש ואמש ונותנת דין וחשבון ומתחייבת לפני, ואני מחזירה לך! אף אתה טול והשב טול והשב".

347. כך מתבאר הענין להלן בפרק המקבל [קי"ד ב.]. עיי"ש.

345. בקצה"ח [סימן ע"ב סק"ב] הוכיח מכאן שלא כדברי הר"י מיגאש, הסובר כי מה שאמר רבי יצחק [פסחים ל"א ב, ועוד] שבע"ח קונה משכון, היינו דווקא אם קיבלו בשעת ההלוואה, שאז קנו לו מעותיו, או כשבא לידו בגוביינא של בית דין, שאז גזירת הכתוב היא שקונה משכון מדרכי יצחק [כדאמר התם, דילפינן לה מדרכיב "ולך תהיה צדקה", ואם אינו קונה את המשכון, צדקה מנין?]. אבל כשנותנו לו הלווה מדעתו שלא בשעת ההלוואה, אינו קונה, שאי אפשר לקנות את המשכון בקנין משיכה רגיל, שהרי אינו קונה את גוף החפץ. והרי כאן אמרו במשכנו שלא ברשות בית דין, שצריך להחזיר

לעניי עירך, שאתה גר בה.

לעניי עיר אחרת — מנין?

תלמוד לומר "פתח תפתח", מכל מקום.

וממה שנאמר בענין הלוואה לעני ערב שנת השמיטה, שחושש המלוה שמא תשמטנו שביעית, ויפסיד את כספו: "השמר לך וגו' קרבה שנת השבע וגו' ורעה עינך באחיק האביון וגו' נתן נתן לו", אנו דורשים כך: **אין לי** — אלא שצריך לתת מי שביכולתו לתת מתנה מרובה.

אבל אם אין ביכולתך לתת מתנה מרובה, אלא רק מתנה מועטת⁽³⁴⁸⁾, מנין שאף אז צריך לתת לו?

תלמוד לומר "נתן נתן" — מכל מקום.

נאמר בענין הענקה לעבד עברי לאחר שסיים את שנות עבודתו: "וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם העניק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך אשר ברכך ה' אלקיך נתן לו". ומכפילות הלשון אנו דורשים כך:

אין לי שצריך להעניק לעבד — אלא כשנתברך הבית בגללו [בגלל העבד], אז מעניקין לו. כלשון הכתוב: "אשר ברכך ה' אלקיך נתן לו".

אבל אם לא נתברך הבית בגללו, מנין שצריך להעניק לו?

תלמוד לומר "העניק תעניק" — מכל מקום.

ומקשינן: ולשיטת רבי אלעזר בן עזריה, דאמר שאכן כך הוא הדין, שדווקא אם נתברך הבית בגללו — מעניקין לו, אבל אם לא נתברך הבית בגללו — אין מעניקין לו, אם כן, מלת "תעניק" שכתבה התורה — למה לי?

ואמרינן: אכן לשיטתו אין דורשין דרשה מכפילות לשון זו, אלא דברה תורה כלשון בני אדם, שדרכם לחזור על מילה כדי להדגיש את העניין.

נאמר בענין המצוה להלוות לעני: "כי יהיה בך אביון וכו' והעבט תעביטנו די מחסורו וגו'". ודורשין מהכפילות "העבט תעביטנו" כך:

אין לי שצריך להלוות לו — אלא שאין לו לעני כדי פרנסתו, ואינו רוצה להתפרנס מן הצדקה. אמר רחמנא: "העבט תעביטנו" — תן לו דרך הלוואה.

אבל יש לו משלו כדי פרנסתו, ואינו רוצה להתפרנס משל עצמו, אלא מן הצדקה, מנין שאתה צריך להלוות לו, ולהפרע ממנו לאחר מיתה?

תלמוד לומר "תעביטנו" — מכל מקום.

ולרבי שמעון, דאמר: אם יש לו, ואינו רוצה להתפרנס — אין נזקקין לו, ואין צריך לתת

והריטב"א [בחי' החדשים] מבאר בדברי רש"י, שאין הכוונה לעני, אלא לאדם שאינו עשיר ליתן מתנה מרובה, והיה מקום לומר שלא יתן אף מתנה מועטת, כדי שלא יצטרך אחר כך

348. כך ביאר רש"י. ובפשטות כוונתו לפרש, שילפינן מקרא שאפילו עני חייב בצדקה. ותמה בשטמ"ק, מהיכי תיתי לומר שעני יהיה פטור מצדקה?

בטל, הרי המוצא לא היה בטל ממלאכה, אלא טרח בהשבת האבידה!

אמר אביי: אין הכוונה שנותן לו כפועל בטל ממלאכה לגמרי, אלא נותן לו בעל האבידה כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה⁽³⁵¹⁾.

כלומר, בעל האבידה מחשב ומפחית למוצא ממה שהפסיד בזה שבטל מהמלאכה שעסק בה, את הסכום שאדם היה פוחת משכרו כדי ליבטל ממלאכה זו, ולעסוק במלאכה קלה של השבת אבידה⁽³⁵²⁾. הכל לפי כובד המלאכה — וריבוי שכרה. שהרי יש מלאכה

לו כלום, אם כן, "תעביטנו" — למה לי? דברה תורה בלשון בני אדם⁽³⁴⁹⁾.

שנינו במשנתנו: היה בטל מן הסלע, לא יאמר לו תן לי סלע, אלא נותן לו שכרו כפועל.

תנא: נותן לו בעל האבידה שכרו כפועל בטל. כפועל שרוצה להתרפות ממלאכה ולישב בטל.

ותמהינן: מאי היא מה ששנינו שנותן לו כפועל בטל?⁽³⁵⁰⁾ למה יתן לו רק כפועל

לבריות. וע"ע בשטמ"ק.

349. הקשו התוס', לשיטת ר"א ור"ש, שדיברה תורה בלשון בני אדם, אם כן, מנין ילמדו את כל הדרשות שלמדה הגמרא מהכפילות?

ותירצו, שדווקא בשני מקראות אלו סבירא להו שדברה תורה בלשון בני אדם, משום שלא מסתבר להם לדרוש את הייתור כרבנן. ב"הענק תעניק", משום שנאמר בפירוש בפסוק "אשר ברכך ה' אלקיך תתן לו", שמשמע שדווקא משום שברכך ה' בגללו, תתן לו. אבל אם לא נתברך הבית בגללו, אין צריך לתת לו. וב"העבט תעביטנו" הרי נאמר "אשר יחסר לו", ואם כן, אם יש לו ואינו רוצה להתפרנס, אין הוא בכלל ציווי זה.

350. כך היא הגירסא לפנינו. והרא"ש ועוד ראשונים גורסין: "והא לאו בטל הוא!" והרש"ל גרס: "והא לא בטיל מינה".

351. ואף שאסור ליטול שכר על השבת אבידה, מכל מקום הכא שהיה עסוק במלאכתו, ופטרותו התורה מהשבה, יכול ליטול שכר. רא"ש. ובתוס'

לקמן [ס"ח א] כתבו: "שאינן לחוש אם נוטל שכר, כיון שעוסק במלאכה אחרת ומפסיד, דהא אם היה שם ב"ד היה מתנה ליטול וכו' ועכשיו דליכא ב"ד למה לא יטול על טרחו".

352. כתב הטור [חו"מ סימן רס"ה], דהא דשיימינן הכי, היינו דווקא כשעושה המוצא מעצמו, ואין הבעלים שם, שתקנו חכמים שיטול כך, כדי שישבי את האבידה. אבל אם הם שם, ולא התנה המוצא עמהם, והניח את מלאכתו והשיב את האבידה, נוטל רק כפועל בטל לגמרי. וכן פסק הרמ"א שם.

ועל עצם דין זה שכתב הטור, שאף אם הבעלים שם — חייב בהשבת אבידה, הקשה הדרישה, הא אמרינן לעיל [בעמוד א']: "ואי אשמועינן אבידה, משום דלית למרה בהדה. אבל פריקה וטעינה, דאיתא למרה בהדה, אימא לא, צריכא". משמע שאם הבעלים שם, אינו חייב להחזיר!

ותירץ, שכן כוונת הגמרא, שאם לא היה כתוב פריקה וטעינה, לא היינו למדים מאבידה — אלא כשאין הבעלים שם, וכסתם אבידה. אבל עתה שנכתב פריקה וטעינה, נלמד מהם

שיעידו שהם היו שלשה בזמן החלוקה],
ואי נמי, הבא תרי סהרי אחרים, שיעידו
דפלטת באפי כי תלתא.

והיות ורב ספרא חלק בפני שנים, ולא בפני
שלשה, לא חלה החלוקה.

אמר ליה רב ספרא: מנא לך הא שצריך
לחלוק דווקא בפני שלשה, ואין די בשני
עדים?

אמר ליה רבה: דתנן: אם יש בית דין —
מתנה בפניהם. אין שם בית דין, בפני מי
יתנח? שלו קודם. וסתם בית דין — של
שלשה בני אדם הוא. מוכח מכאן, שאין כח
להפקיע ממון מזה לזה בפחות משלשה.

אמר ליה רב ספרא: מי דמי [וכי דומה]
המקרה שלנו — למשנתנו?

התם, בענין השבת אבידה, דמפיק ממונא
מהאי, ומותיב להאי, דהיינו, שמתנים שיוכל

שטורחה קל — ושכרה רב, ויש להיפך,
שטורחה רב, ושכרה מועט⁽³⁵³⁾.

שנינו במשנתנו: אם יש שם בית דין —
מתנה בפניהם.

איסור ורב ספרא עביד עיסקא בהרי הדרי
[עשו עסק בשותפות].

אזל רב ספרא, פלג ליה בלא דעתיה דאיסור
באפי כי תרי [הלך רב ספרא וחלק את
הסחורה, שלא מדעתו של איסור, בפני שני
בני אדם].

לאחר מכן אתא רב ספרא לקמיה דרבה בר
רב הונא.

אמר ליה: זיל אייתי תלתא דפלטת קמייהו
[לך הבא את השלשה שחלקת בפניהם],

אי נמי,

לב-א הבא תרי מנו תלתא [שנים מתוך השלשה,

הראשונה. אבל אם המלאכה הראשונה שעסק
בה כבדה יותר מהשבת אבידה, אין צריך ליתן
לו כל שכרו של המלאכה הראשונה, כיון שיש
אנשים שנוח להם לעשות מלאכה קלה —
ולפחות משכרם.

אמנם יש ראשונים שפירשו, ד"פועל בטל של
אותה מלאכה דבטיל מינה" היינו שאומדין אדם
זה שעשה מלאכה ומרויח עליה סלע, כמה יטול
פחות כדי להיות בטל לגמרי [תוס' במסכת
בכורות כ"ט ב, הרמב"ם פי"ב מהל' גזילה
ואבידה, ועוד. וביאר תלמיד הר"ף לפי פירוש
זה, שבסלקא דעתך, כשהקשו והא לאו בטל
הוא, סברו שכפועל בטל היינו ששמין כמה אדם
רוצה להשכיר עצמו להשיב אבידה, דבר מועט,
וכך יטול. ועל זה הקשו, והא לאו בטל הוא,

לאבידה שחייב אף כשהבעלים שם. עיי"ש עוד.

353. כך כתב רש"י. וביאר הריטב"א בדבריו,
שאין אומדן זה בא להחמיר על בעל אבידה,
אלא להקל עליו. דהיינו, שאם היתה מלאכתו
הראשונה של המוצא קלה, ושכרה רב, וטורח
מלאכת האבידה כבדה ושכרה מועט, אין לו
אלא שכר שהיה נוטל במלאכה זו, שהרי לא
הקנה לו אלא מלאכת פועל בלבד.

אבל יש שכתבו, שאין נראה מרש"י כן. דאם
כן, למה נקט רש"י כלל שאומדין כמה אדם
רוצה ליטול ולפחות ממלאכה כבדה לקלה?

אלא כך הוא הדין: אם המלאכה שעוסק בה
המוצא, קלה אף ממלאכת השבת האבידה,
ושכרה מרובה, נוטל בעד כל המלאכה